

Leids Universitair
Medisch Centrum

Ouderen, naasten en probleemgedrag

**Omgaan met gedragsveranderingen in de
ouderenzorg**

Dr. Dorothea Touwen
Ethiek en Recht LUMC
11 JANUARI 2016

Hannie en Henk 1

Filmfragment 1

Hannie en Henk - nabespreken

- Hannie toont vrij veel zelf-inzicht
  - Maar dat betekent niet per se dat ze haar gedrag kan beïnvloeden/beheersen
  - Verwarrend voor partner: wel of niet verantwoordelijk voor haar eigen gedrag?
- Sociaal wangedrag
- Henk toont veel ongeduld en geprikkeldheid
- Henk praat objectiverend over Hannie
  - Confronterend voor Hannie
- Fundamenteel veranderde relatie tussen Hannie en Henk

Identiteit

Ziekte (en evt. probleemgedrag als gevolg daarvan), wordt door mensen ervaren als een bedreiging en aantasting van hun zelf

- Je bent niet meer “Hannie” maar
  - Iemand die een beetje gek is
  - Die persoon met FTD
- Dit dreigt ook voor mensen met somatische ziekten (denk aan mensen in een rolstoel)
- Voor een aandoening als dementie geldt dit des te meer:
  - Karakterveranderingen / gedragsverandering
  - Veranderingen in sociaal gedrag
  - Verschuiving in onderlinge relaties
  - Een breuk met je voorgaande leven

Identiteit en levensverhaal

- Angst van veel mensen: verlies van controle, verlies van zelf
  - door ernstige ziekte
  - door afhankelijkheid
  - door cognitieve achteruitgang
- Wens voor een samenhangend levensverhaal: narratieve identiteit
  - Ricoeur: *“Antwoorden op de vraag ‘Wie is deze persoon?’ is het vertellen van het verhaal van iemands leven.”*
- Maar: historisch narratief van een persoon is per definitie een veranderend narratief.
- Naasten: verhaallijn overnemen waar iemand hem niet meer zelf kan formuleren.
  - Maar je ziet aan Henk en Hannie hoe moeilijk dat is!

Gevolgen voor het dagelijks leven

- Hannie's gedrag maakt deelnemen aan het gewone dagelijkse leven moeilijk
  - In huis
  - Bij het boodschappen doen
  - In contact met vreemden

Onderzoek Mantelzorg

NPO: “Van ‘meedenken met’ naar ‘beslissen voor’”

Morele problemen van mantelzorgers in de zorg voor thuiswonende ouderen met en zonder dementie

- Interviews met ouderen en hun mantelzorger (maar los van elkaar)
- Vragenlijsten aan 6000 mantelzorgers:
  - Tegen welke problemen loopt u aan?
  - Hoe moeilijk zijn die problemen?

Vragenlijsten 1

82% van de mantelzorgers worstelt ermee dat het niet meer mogelijk is samen leuke dingen te doen. 68% van deze 82% vond dit echt een heel groot probleem.

34% van de mantelzorgers schaamt zich soms voor het gedrag van de dementerende. 1 op de 4 mantelzorgers heeft het daar heel moeilijk mee.

Vragenlijsten 2

Veel gerapporteerde sociale en relationele problemen:

- De oudere vraagt steeds dezelfde dingen en vergeet ze steeds
- De oudere leeft niet meer mee met de dingen die wij meemaken
- De rollen tussen de oudere en mij zijn als het ware omgedraaid
- De oudere doet steeds vaker onaardig tegen mij
- De oudere toont weinig dankbaarheid voor de hulp die ik bied
- De oudere eist mij volledig voor zichzelf op

Hannie en Henk 2 nabespreken

- Nadenken over en bespreken van hoe het in de toekomst moet, konden ze geen van beiden
- Veranderende relatie
- Problemen met betrekking tot intimiteit en seksualiteit

Vragenlijsten 3

- 68% van alle mantelzorgers vertelt dat hun relatie met degene voor wie ze zorgen is veranderd. Van de mantelzorgers die zorgen voor iemand met dementie, is dat zelfs 78%.
- 45% vindt de fysieke intimiteit bij het zorgen lastig.
- 97% van de mantelzorgers geeft toe, dat ze nooit met de oudere hebben besproken wat deze zelf zou willen in de toekomst als het gaat over verdere medische behandeling.

Veranderende relatie

- Verschuiving in verantwoordelijkheden tussen ouder en kinderen
- Fysieke intimiteit in de zorg wordt lastig gevonden
- Seksuele intimiteit tussen partners sneuvelt dikwijls
  - Door de relatie zorg-gever en zorg-ontvanger
  - Door de veranderingen in gedrag (veranderende identiteit)
  - Door gedragsproblemen

Praten over toekomstige wensen

- Blijkt moeilijk
  - Zie Henk en Hannie
  - Zie MZ project
- Toch vragen we vertegenwoordigers om namens de wilsonbekwaam geworden oudere te beslissen
  - Op basis van wat iemand gewild zou hebben
  - Op basis van wat iemand gezegd heeft
- Voortzetting van zelfbeschikking
- Voortzetten van identiteit/waarborgen consistentie levensverhaal

Vertegenwoordiging

- Beslissen wat iemand wilde
- Doen wat goed is voor die persoon
- Hoe, bij veranderende belangen?

(Bij Henk en Hannie: thuis blijven wonen? Maar hoe lang houdt Henk het nog vol?)

Vertegenwoordiging

- Voor behandeling of zorg, toestemming nodig (WGBO)
- Toestemming veronderstelt wilsbekwaamheid
- Bij **wilson**bekwaamheid: vertegenwoordiging, iemand anders beslist namens de patiënt

Idee achter vertegenwoordiging door een naaststaande:

- Belangen behartigen
- Privé sfeer
- Naaststaande of familie heeft de meeste kennis over wensen patiënt

Want:

perspectief patiënt vs. perspectief arts/hulpverleners

Zelfbeschikking voor de toekomst

Mensen mogen voor zichzelf beslissen, vooral wat ze niet willen

Mensen kunnen dingen willen beslissen voor hun toekomstige zelf

- Uitgesproken wensen
- Wilsverklaring
- Opdracht aan naasten

Maar mensen vinden het heel erg moeilijk om te praten over die toekomst.

En:

Die toekomst kan anders lopen dan van te voren voorzien, en wat moet je dan?

Meneer Van der Zee 1

- Meneer Van der Zee, 82 jaar, weduwnaar, 2 zoons
- Woont sinds kort in verpleeghuis wegens onhoudbare situatie thuis
- Dementie type Alzheimer, sterk progressief
- Intellectueel; was hoogleraar politicologie
- Houdt erg van zijn maaltijden, vooral van vleesgerechten. Daarnaast drinkt hij met plezier een borrel.

Meneer Van der Zee 2

- Zoons: “Onze vader was overtuigd vegetariër en ook was hij fel tegen alcohol. Wij snappen hier niets van. Dit past niet bij vader. Geef het hem asjeblieft niet meer!”
- Meneer Van der Zee probeert nu tijdens de maaltijd de gehaktballen van zijn buurvrouw af te pakken.

Meneer Van der Zee 3

- Vlees eten omdat hij het nu lekker vindt?
- Vegetariër zijn omdat hij daar destijds voor koos?
- Meneer Van der Zee nu of meneer Vander Zee toen?
- Vegetarisch eten omwille van zichzelf of omwille van zijn zoons?

Meneer Van der Zee 4

1. Principiële en/of weloverwogen keuzen van vroeger zijn leidraad voor nu
  - Want: continuïteit in één persoon
2. Nieuwe situatie creëert nieuwe belangen
  - Want: nastreven van positieve ervaringen

Zoons kennen vooral hun vader van toen (hoort bij 1.)

Hulpverleners kennen vooral meneer Van der Zee nu (hoort bij 2.)

Perspectiefverschillen naasten en hulpverleners

Verschillende perspectieven op wat goed is voor de wilsonbekwame patiënt:

- de historische blik van de naaststaanden
(opdracht vertegenwoordiging: doen wat iemand vroeger wilde)
- de a-historische blik van de hulpverleners:
de patiënt van nu als zorgontvanger

Identiteit, autonomie en belangen

- Identiteit bepaalt niet wat goed is voor iemand, maar heeft er wel veel mee te maken
- Autonomie en wilsonbekwaamheid sluiten elkaar uit, maar voor ons gevoel ergens toch ook niet
- Voor de vraag “wat is goed om te doen?” helpt het om na te denken over de vraag “wat past bij hem?”
- Verschillende perspectieven op wat goed is voor de wilsonbekwame patiënt:
  - De persoon van vroeger
  - Of de persoon nu

Concluderend

- Eén persoon, één levensverhaal (continuïteit wordt bedreigd)
- Belangrijkste waarde ouderen: deel blijven uitmaken van zingevend sociaal verband
- Familie en patiënt zijn onlosmakelijk verbonden
- Zorg richten op handhaven van familieverband
- Familie helpen dát te blijven zien, ook bij vergaande cognitieve achteruitgang

Leids Universitair
Medisch Centrum

Vragen? Andere problemen? Toekomstige morele kwesties?

Raadplegen via e-mail of telefoon kan altijd:

d.p.touwen@lumc.nl

Tel. 071-526 3235 / 06-81 16 46 36

